

Notat om menneskehandel, social dumping og tvangsarbejde

Skrevet af Johanne Oline Storgaard Brok, FIU-Ligestilling

Baggrund

Med globaliseringen og den fri bevægelighed i EU er der kommet nye udfordringer i forhold til at sikre ordentlige arbejdsvilkår for migranter og vandrede arbejdstagere i Danmark. Social dumping, menneskehandel og tvangsarbejde forekommer i Danmark. Det sætter arbejdstagere i en økonomisk, fysisk og psykisk skrøbelig situation præget af afhængighed til arbejdsgiveren. Det presser lønninger og arbejdsvilkår generelt på arbejdsmarkedet. Og det underminerer den danske model og fagbevægelsens arbejde.

55% af de mennesker, der er ofre for tvangsarbejde i verden er kvinder eller piger. Med den baggrund udarbejdes dette notat med et særligt fokus på køn, da der er behov for viden om kønsperspektivet i disse problematikker.

Dette notat har til formål at pege på sammenhængen mellem menneskehandel, tvangsarbejde og social dumping. Fælles for de tre fænomener er, at de indebærer udnyttelse af mennesker ofte i forbindelse med arbejde. Foruden definitioner, statistik og lovgivning indeholder notatet eksempler på konkrete sager og opmærksomhedspunkter til tillidsvalgte og fagbevægelsen.

Definitioner

Menneskehandel har til formål at udnytte en person og fortsætte udnyttelsen efter destinationen er nået, med henblik på at tjene penge på personen. Menneskehandel er ikke det samme som menneskesmugling, der handler om transport over for eksempel landegrænser. Menneskehandel involverer en række kriminelle aktiviteter, som ofte foretages af forskellige aktører. Det er en kompleks proces, og derfor også en udfordring at bekæmpe og forebygge.

Social dumping er et begreb, der oftest anvendes til at beskrive at udenlandsk arbejdskraft udfører opgaver i for eksempel Danmark til en langt lavere løn og ringere arbejdsforhold end deres danske kollegaer. Man sammenligner med vilkårene i overenskomsten for det pågældende faglige område.

Social dumping er et meget diskuteret begreb. I den danske fagbevægelse anvendes det ofte, fordi det betyder dårlige arbejdsvilkår og ulige konkurrence på det danske arbejdsmarked.

Tvangsarbejde er ethvert arbejde eller ydelse, som kræves af en person under trussel om straf, og som personen ikke frivilligt har tilbudt at udføre. Tvangsarbejde dækker over situationer, hvor personer er tvunget til arbejde gennem brug af vold eller intimidering, eller på mere subtile måder som akkumuleret gæld, tilbageholdelse af identitetspapirer eller trusler om at blive meldt til immigrationsmyndigheder. Ved tvangsarbejde er der tale om¹:

- Fysisk eller psykisk vold
- Tvang
- Bedrag eller
- Trusler, der binder ofrene til arbejdspladsen
- Ingen lønudbetaling
- Gældsposter

Tal og statistik

Menneskehandel i tal

Fra 2007 til 2015 er der identificeret 511 handlede personer i Danmark.

Udnyttelse:

- 405 personer svarende til ca. 80 % er handlet til prostitution
- 63 personer er handlet til strafbare handlinger
- 37 personer er handlet til tvangsarbejde
- De resterende 6 personer er handlet til andet

Ofre:

- 19 af de 511 personer var under 18 år.
- 85 % er kvinder
- 14,3 % er mænd
- 0,7 % er transkønnede
- Størstedelen af de handlede personer kom fra Nigeria, Rumænien, Thailand eller Uganda.

Ofre for menneskehandel i Danmark kommer typisk fra Afrika, Central- og Østeuropa, Asien og Latinamerika. Den største enkeltgruppe er kvinder fra Nigeria, der er handlet til prostitution.ⁱⁱ Data om menneskehandel er i høj grad indsamlet på baggrund af sager og retsforfølgelse af ansvarlige. Der er derfor en del mørketal. Globalt fokuserer menneskehandelslove og indsatser ofte på sexhandel og handel med børn. Derfor er der måske nogle former for tvangsarbejde, hvor mænd er mere repræsenteret, der ikke opdages i lige så høj grad. Alligevel er kvinders overrepræsentation i forhold til seksuel udnyttelse et faktum, der ses på tværs af regioner og lande, hvor forskellige former for menneskehandel opdages rutinemæssigt.ⁱⁱⁱ

Tvangsarbejde i tal

Ifølge ILO (International Labour Organisation) opstår tvangsarbejde ofte i forbindelse med grænseoverskridende migration.

Center Mod Menneskehandel vurderer at 20 personer i perioden 2009-2012 blev handlet til tvangsarbejde i Danmark. Fordelingen af brancher er således:^{iv}

- Husarbejde: 6
- Rengøring: 2
- Restaurationsbranchen: 2
- Omdeling af aviser: 1
- Byggebranchen: 1
- Produktion af skunk: 1
- Massageklinik: 2
- Tyveri: 4
- Salg af stoffer: 1

På verdensplan er ca. 21 millioner mennesker ofre for tvangsarbejde. Heraf er ca. 90 % ansat i den private sektor. 55 % af verdens ofre for tvangsarbejde er kvinder eller piger. Omkring 4,5 millioner (21,4 %) ud af de i alt 21 millioner er involveret i sexindustrien. Kvinder og piger er altså ikke kun udsat for tvangsarbejde i sexindustrien, men også i andre brancher.^v I Europa er 79 % af de 880.000 mennesker, der er ofre for tvangsarbejde kvinder og piger, som handles til prostitution.^{vi} Der er altså en større andel, der handles til sexindustrien i Europa end resten af verden.

Kigger man på andelen af ofre for tvangsarbejde sammenlignet med indbyggere, kommer flest fra Sydøsteuropa, mens der i absolutte tal er flest ofre for tvangsarbejde i Asien.^{vii}

Lovgivning

Menneskehandel

Menneskehandel er forbudt ved Straffelovens paragraf 262a. Strafferammen er op til 10 år, hvis man har rekrutteret, transporteret, overført, huset eller efterfølgende modtaget en person, hvor der har været anvendt ulovlig tvang, frihedsberøvelse, trusler eller retsstridig udnyttelse.

En dom om menneskehandel kræver tre ting;

1. Den anklagede skal have rekrutteret og transporteret en eller flere personer
2. Transporten skal være sket ved hjælp af et tvangsmiddel
3. Transporten er sket med henblik på at udnytte de pågældende personer til tvangsarbejde eller andet

Social dumping

Både dansk lov og EU lov indeholder tiltag, der skal modvirke social dumping. I EU's udstationeringsdirektiv fra 1996 er der regler om, at landet, hvor de udstationerede arbejdstagere midlertidigt arbejder, kræver, at virksomheden overholder landets regler om for eksempel mindsteløn og arbejdsmiljø.

I Danmark findes Arbejdsmarkedets Fond for Udstationerede, der kan holde udenlandske virksomheder ansvarlige, hvis de ikke overholder danske overenskomster og ikke udbetaler løn til udstationerede ansatte.^{viii} Der er desuden krav til firmaet om, at så længe dets ansatte arbejder i Danmark, skal firmaet være registreret hos SKAT, og overholde dansk lovgivning om blandt andet ligeløn, barsel og ligebehandling.^{ix}

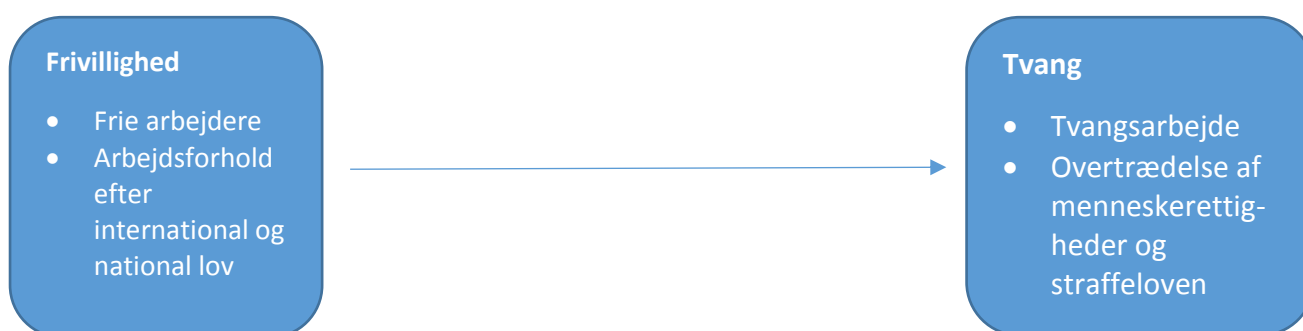
Straffelovens paragraf om åger kan anvendes i sager om social dumping. Paragraffen om åger kan anvendes i tilfælde, hvor en person udnytter en anden persons betydelige økonomiske eller personlige vanskeligheder til at opnå en ydelse, der står i væsentligt misforhold til modydelsen.^x Åger er altså grov systematisk, økonomisk udnyttelse.

Tvangsarbejde

Der findes ingen specifik bestemmelse om tvangsarbejde i dansk lov. Tvangsarbejde kan straffes under Straffelovens paragraffer om ulovlig tvang, frihedsberøvelse og trusler.^{xi} Definitionen af tvangsarbejde følger den definition, der er fremsat af ILO. Der findes to ILO-konventioner om tvangsarbejde. I den første, konvention nr. 29 fra 1930, defineres tvangsarbejde (se definitionen ovenfor). I den anden, konvention nr. 105 fra 1957, pålægges stater specifikt ansvar for ikke at anvende tvangsarbejde som straf for at strejke, af politiske årsager, på baggrund af politiske holdninger, eller på grund af arbejdsdisciplinering, mobilisering af arbejde grundet økonomisk udvikling samt religiøs, race, social eller national diskrimination.^{xii}

Kontinuum

Overgangen og grænsen mellem udnyttelse af arbejdskraft, til tvangsarbejde og menneskehandel er svært at finde. Definitionerne er nødvendige for myndigheder, men de indfanger ikke den kompleksitet, der er i disse problematikker. Det betyder også, at de er svære at anvende i praksis, som det også fremgår af domme og sager nedenfor. Forskere taler om menneskehandel og tvangsarbejde som et kontinuum. Med denne forståelse ser man altså social dumping, tvangsarbejde og menneskehandel som sammenhængende, eller en skala, og uden klare grænser. Det kan nemlig være svært at skelne mellem tvang og nødvendighed i nogle tilfælde.^{xiii}

Forholdene i hjemlandene er vigtige faktorer i forhold til at menneskehandel og tvangsarbejde opstår. Forskere peger på at diskrimination, fattigdom og kønsforskelle er medvirkende betingelser til menneskehandel. Ligeledes er efterspørgslen i modtagerlandet f.eks. Danmark væsentlig.^{xiv}

Sager i Danmark

Kældersagen, 2011

Den rumænske familie Stoica boede i en kælder fyldt med rottelort hos deres serbiske chef i Helsingør. De arbejdede i rengøringsbranchen for en underleverandør til Forenede Service. De arbejdede op til 18 timer om dagen og fik ingen løn. Familien Stoica blev frataget deres id-papirer og var udsat for trusler om vold. Under opholdet i Danmark flygtede familien til politiet, for at slippe væk fra deres chef. Politiet sendte familien direkte tilbage til chefen. Efter at Fagbladet 3F afslørede dette indledte politiet en efterforskning af sagen.

Ifølge anklageren var der tale om menneskehandel til tvangsarbejde. Det var første gang anklagemyndigheden rejste tiltale om menneskehandel til tvangsarbejde. Tidligere er ført sager om menneskehandel til prostitution. Byretten i Helsingør frikendte den tiltalte for både anklagen om menneskehandel til tvangsarbejde og åger.

Garagesagen, 2013

To mænd og en kvinde blev tiltalt for menneskehandel til tvangsarbejde samt åger. Den 53-årig mand og hans 36-årige søn blev dømt for at have huset en gruppe på op til 50 rumænere i en garage i deres villa i Hellerup – op til 12 personer ad gangen. Gruppen blev ifølge anklageskriftet udnyttet til tvangsarbejde i bygge- og rengøringsbranchen i op til tyve timer i døgnet. Desuden var de begrænset i brug af toiletfaciliteter og blev overvåget ved overvågningskameraer. Chefen havde betalt deres rejse og indlogeret dem først ved familiemedlemmer og senere i sin egen villa. Rumænerne arbejdede fra 2007-2013.

En af arbejderne, en rumænsk kvinde, blev frataget sin lovligt tjente løn mellem 2010 og 2012. Hun fik udbetalt 3000-5000 kr. om måneden på trods af, at hun tjente 319.000 i perioden.

De to chefer blev frifundet for hovedanklagen om menneskehandel og tvangsarbejde. Landsretten vurderer, at der ikke var en tilstrækkelig grad af tvang i sagen. I stedet faldt dommen efter Straffelovens paragraf om åger, og de er således dømt for grov og systematisk udnyttelse af de rumænske arbejdere. Garagesagen var den første sag om mulig menneskehandel og tvangsarbejde, der blev prøvet i Landsretten.

Altansagen, 2013

Et rumænsk par gjorde rent på offentlige institutioner i Rudersdal Kommune. De arbejdede op til 10 timer om dagen til en månedsløn omkring 4.000kr. Rengøringsarbejderne arbejdede for en underleverandør til Forenede Service. De to rengøringsarbejdere havde boet på deres to serbiske chefers altan i over 3 år mellem 2009 og 2012. Senere blev de ansat direkte i Forenede Service, men deres løn gik ind på de to chefers konti. Lønnen fik de i hånden.

De to ansvarlige chefer blev begge dømt for åger, bedrageri og dokumentfalsk. Manden fik 2 år fængsel og en bøde på 275.000 kroner. Kvinden fik 1,5 års fængsel. Begge fik en betinget udvisningsdom med en prøvetid på 2 år. Desuden skulle de betale 1 million i erstatning til rengøringsarbejderne. De ankede dommen, men Landsretten stadfæstede i januar 2016 dommen om åger, og forhøjede desuden den bøde, manden skulle betale til 450.000 kroner.

Hvæpsebosagen, 2015-16

Et netværk har rekrutteret 40 personer fra Rumænien, fået dem til Danmark, hvor de er blevet udnyttet til identitetsforfalskning, bedrag og skattesvig. Netværket har svindlet for mellem 35 og 40 millioner kroner. Der var i alt 5 såkaldte celler. I Hvæpsebosagen har der været tre retssager og i alt 21 personer er dømt. Heraf blev 20 personer dømt for menneskehandel. De dømte var danskere, syrere og rumænere. De dømte, der ikke var danske, blev alle udvist af Danmark med indrejseforbud for bestandig.

Det er første gang Straffelovens paragraf 262a om menneskehandel har været taget i brug i Danmark. Alle retssager er anket og forventer nu Landsrettens afgørelse.^{xv} Ved den første ankesag i december 2016 blev tre søskende kendt skyldige i menneskehandel, bedrageri og databedrageri, fik fængselsstraffe på mellem 3 og 3,5 år, og blev permanent udvist af Danmark.

Hasle Camping, 2016

To medarbejdere, en kvinde og en mand, udnyttedes groft i Hasle Camping og Rønne Rengøring på Bornholm i halvandet år. Den ene, den 32-årige Ehwan Acuña Pabuaya, var ansat som au-pair. De to medarbejdere med filippinsk baggrund arbejdede 56 timer om ugen, uden fridage til en løn på 5000kr og logi om måneden. 3F gik ind i sagen. Herefter forsvandt eller rejste Ehwan Acuña Pabuayas kvindelige kollega hjem. Den 14. oktober 2016 blev indehaverne af Hasle Camping og deres selskab,

Rønne Rengøring dømt for overtrædelse af Udlændingeloven, samt for Straffelovens bestemmelse om åger. Parret blev idømt betinget fængsel i seks måneder, samt en samlet bøde på kr. 1,3 mio. kr. Afgørelsen blev ikke anket. Sagen om erstatning til Ehwan Acuña Pabuaya kører fortsat.^{xvi}

Udnyttelse af kursister, 2016

Fagbladet 3F bragte i november 2016 historien om, hvordan kursister udnyttedes til rengøringsarbejde for en underleverandør til Forenede Service. En rumænsk kvinde berettede at hendes løn afhang af deltagelse i timerne på skolen ved siden af arbejdet i Forenede Service. Da hende og hendes mand havde fået deres 4 børn til Danmark havde hun en del fravær, da hun tog sig af børnene. Dette fravær blev trukket i hendes løn. Normalt modtog hun cirka 10.000 kr., men en måned modtog hun kun 4000 kr. på grund af fravær.

Underleverandøren til Forenede Service, der havde ansat det rumænske par, var i begyndelsen i besiddelse af begges bankkort. De to rumænske kursister fik kun lov at hæve penge, når han var med.^{xvii}

Hvem er ofrene?

I de omtalte sager er størstedelen af de personer, der er blevet udsat for forskellige former for udnyttelse fra Rumænien. I en enkelt sag er der tale om filippinske arbejdere. Desuden er der flere tilfælde, hvor det er par eller hele familier, der sættes i en økonomisk skrøbelig situation, er betydeligt afhængige af deres arbejdsgiver og lever og arbejder under dårlige vilkår.

Som det også fremgår af ovenstående, er der ikke ført særligt mange sager om menneskehandel til tvangsarbejde i Danmark. Det er derfor svært at sige noget om, i hvor stort omfang menneskehandel, tvangsarbejde og social dumping finder sted i Danmark. Ifølge Nordsjællands Politi, der har været involveret i en række af de nævnte sager, er omfanget af tvangsarbejde i Danmark overraskende stort, og der er formodeligt flere sager rundt omkring i forskellige brancher.^{xviii}

Det er heller ikke umiddelbart til at sige noget om kønsfordelingen. Både blandt ofre og bagmænd er der kvinder og mænd, selvom det tyder på at flest er mænd. En af kvinderne er særligt dårligt stillet under udnyttelsen, da familiemønstre gør hende ansvarlig for de 4 børn i tillæg til skole og arbejdet, der foregik under dårlige kår.

Køn

FN's ”Protokol om at Forebygge, Bekæmpe og Retsforfølge Menneskehandel af især Kvinder og Børn” vidner om at kvinder og børn er særligt udsatte i forhold til menneskehandel. Her er kvinder og børn nævnt specielt ved hver af de opstillede foranstaltninger, og der henvises til at disse grupper kræver særlig opmærksomhed.^{xix} Denne anerkendelse af kønsperspektivet i menneskehandel går i spænd med at 79 % af de 880.000 mennesker, der er ofre for tvangsarbejde i Europa er kvinder og piger, som handles til prostitution. Kvinder er i højere grad ofre for menneskehandel og tvangsarbejde. Prostitution og sexindustrien er altså en hel central del af denne problematik.

Konklusion

Både menneskehandel og tvangsarbejde er ulovligt både i Danmark og på internationalt niveau. Overgangen mellem menneskehandel og tvangsarbejde er svær at finde. Der findes mange mørketal og det kan være vanskeligt at dokumentere. Det er også et forholdsvist nyt område i forhold til retssager og domme. Generelt er kvinder mere udsatte end mænd, når det kommer til både tvangsarbejde og menneskehandel – og ikke kun indenfor sexindustrien.

I forhold til etnicitet viser de her fremsatte eksempler og sager fra Danmark at rumænere er overrepræsenterede. Og tallene fra Center Mod Menneskehandel viser også at ofre for menneskehandel til Danmark især er fra Østeuropæiske og Afrikanske lande.

Menneskehandel, tvangsarbejde og social dumping er områder, der kræver opmærksomhed fra myndigheder, politi og arbejdsmarkedets parter. Nedenfor kan du læse om, hvad du skal være opmærksom på i forhold til at spotte potentielle sager om tvangsarbejde.

Hvad kan du gøre?

ILO har udarbejdet nogle indikatorer på tvangsarbejde målrettet fagforeninger, arbejdstilsyn og andre, der vil kunne identificere personer, der er fanget i tvangsarbejde. Indikatorerne er som følger^{xx}:

- Misbrug af sårbarhed
- Bedrag
- Restriktioner af bevægelighed
- Isolation
- Fysisk og seksuel vold
- Intimidering og trusler
- Tilbageholdelse af identifikationspapirer
- Tilbageholdelse af løn
- Bundet af gæld
- Krænkende arbejds- og levevilkår
- Urimelig overarbejde

Vær opmærksom på om du ser en eller flere af disse indikatorer blandt kollegaer eller i mødet med andre arbejdspladser. Læs mere om hver af indikatorerne her: [ILO's Indikatorer på Tvangsarbejde](#).

Ved mistanke om menneskehandel til tvangsarbejde kontakt CMM's hotline på +45 70 20 25 50.

Videre læsning

Center Mod Menneskehandels hjemmeside, hvor man blandt andet finder ”Guidelines og vejledninger til bl.a. myndigheder, virksomheder og sociale organisationer”. De udgiver også løbende rapporter og undersøgelser om menneskehandel i forskellige sektorer.

Fagbladet 3F har løbende fokus på social dumping. 3F, Stop Social Dumping, <http://tema.3f.dk/stop-social-dumping>

FN's Konvention mod Transnational Organiseret Kriminalitet fra 1998.

ILO's konventioner , indikatorer på tvangsarbejde og hjemmeside

”Menneskehandel i rengøringsbranchen? – En kvalitativ undersøgelse af migrations- og arbejdsvilkårene for en gruppe migrantarbejdere i Danmark.” af Trine Korsby, 2011.

Slutnoter

ⁱ ILO's Konvention om tvangs- eller obligatorisk arbejde/Convention concerning Forced or Compulsory Labour, 1930 (No. 29)

ⁱⁱ Reden International. <http://redeninternational.dk/content/menneskehandel>

ⁱⁱⁱ UNDOC, Global Report On Trafficking In Persons Executive Summary, Februar 2009, http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Executive_summary_english.pdf

^{iv} Center Mod Menneskehandel, <http://www.centermodmenneskehandel.dk/ofre-og-bagmaend/maend-der-bliver-handlet>

^v ILO, Report, 2012. http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/multimedia/video/video-interviews/WCMS_182082/lang--en/index.htm

^{vi} Reden International. <http://redeninternational.dk/content/menneskehandel>

^{vii} ILO, Report, 2012. http://www.ilo.org/global/about-the-ilo/multimedia/video/video-interviews/WCMS_182082/lang--en/index.htm

^{viii} Beskæftigelsesministeriet.

<http://bm.dk/da/Beskaeftigelsesomraadet/Et%20godt%20arbejdsliv/Social%20dumping/Lovgivning.aspx>

^{ix} 3F, ”Regler om udenlandsk Arbejdskraft”. <https://www.3f.dk/fagforening/social-dumping/regler-om-udenlandsk-arbejdskraft>.

^x Michael Jørgensen, Station Amager, Københavns Politi.

https://www.politi.dk/Koebenhavn/da/lokalnyt/Presse/Pressemeddelelser/pressemeddelelse_210312_aager.htm

^{xi} Straffelovens § 260 om ulovlig tvang, § 261 om frihedsberøvelse og § 266 om trusler.

^{xii} Convention concerning Forced or Compulsory Labour, 1930 (No. 29) og Convention concerning the Abolition of Forced Labour, 1957 (No.105)

^{xiii} Lisborg, Anders, ”Menneskehandle i den Grønne sektor?”, Center Mod Menneskehandel, 2011.

^{xiv} Reden International. <http://redeninternational.dk/content/menneskehandel>

^{xv} Søndberg, Astrid & Jasmina Blichert, ”Byretten sætter punktum i historisk Hvepsebosag: lokkede rumænere til landet og svindlede for millioner”, 12.06.2016, <http://nyheder.tv2.dk/krimi/2016-07-12-byretten-saetter-punktum-i-historisk-hvepsebo-sag-lokkede-rumaenere-til-landet-og>

^{xvi} 3F, ”Dom for udnyttelse af au-pair koster ægtepar 1,3 millioner”, 14.10.2016.

<http://www.fagbladet3f.dk/nyheder/6a5c23bb18e44fda8caa0cde12d89f73-20161014-dom-for-udnyttelse-af-au-pair-koster-gtepar-13-millioner>

^{xvii} Halskov, Morten, ”Kursister blev udnyttet i timevis som arbejdskraft” 05.11.2016.

<http://fagbladet3f.dk/temaer/beskidt/8aaff270fd644f0d8b19ec8024919e71-20161106-kursister-blev-udnyttet-i-timevis-som-arbejdskraft>

^{xviii} <http://www.fagbladet3f.dk/temaer/beskidt/7ea73432c93949739db67367f9d61307-20140303-politiet-derfor-bliver-rengringsfolk-udnyttet>

^{xix} FN, Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, Supplementing the United Nations Convention Against Transnationalorganized Crime, 2003.

^{xx} ILO, ”ILO Indicators of Forced Labour”, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_203832.pdf